

4 Pruiken en revoluties

Informatieboek bladzijden 80 en 81

Spreek met je docent af welke onderdelen van dit hoofdstuk je gaat maken.

	Ga ik maken	√		Ga ik maken	√
☐ Paragraaf 4.1 opdrachten	ja / nee		☐ Paragraaf 4.6 opdrachten	ja / nee	
☐ Paragraaf 4.1 taak	ja / nee		☐ Vergelijken in de tijd taak	ja / nee	
☐ Paragraaf 4.2 opdrachten	ja / nee		☐ Test jezelf	ja / nee	
☐ Paragraaf 4.3 opdrachten	ja / nee		☐ ICT	ja / nee	
☐ Paragraaf 4.4 opdrachten	ja / nee		☐ Onderzoek	ja / nee	
☐ Paragraaf 4.4 taak	ja / nee		☐ Plustaak	ja / nee	
☐ Paragraaf 4.5 opdrachten	ja / nee				
☐ Paragraaf 4.5 taak	ja / nee				

1 Gebruik de tijdbalk.

Met deze opdracht oriënteer je je op de tijd waar dit hoofdstuk over gaat.

- a Over welke gebeurtenis van de tijdbalk weet je het meest? Noteer deze gebeurtenis en schrijf daarachter de naam van een persoon die betrokken is geweest bij deze gebeurtenis.

Bijvoorbeeld: Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring:

Jefferson, of Franse Revolutie: Lodewijk XVI

- b Kies bij elke gebeurtenis van de tijdbalk in het schema hieronder een bijpassende afbeelding uit dit hoofdstuk. Licht steeds jouw keuze toe.

1751 Begin van de Encyclopédie	Afb. 8
Hier zie je het titelblad van de Encyclopédie	
1776 Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring	Afb. 13
Hier zie je de ondertekening van de onafhankelijkheidsverklaring	
1781 Begin van de patriottenopstand	Afb. 19
Deze afbeelding toont een leider van de opstand.	

1789 Begin van de Franse Revolutie Afb. 17

Hier zie je de executie van Lodewijk XVI. In de Franse Revolutie werd de koning afgezet en kreeg het volk de macht

1795 Begin van de Bataafse Revolutie Afb. 20

Hier zie je de mensen dansen om de vrijheidsboom. Dit staat symbool voor de revolutie.

1799 Napoleon aan de macht Afb. 23

Hier zie je Napoleon in de slag bij Rivola in Italië.

Napoleon werd zo machtig omdat hij een goede legeraanvoerder was.

- c Zet de drie revoluties op een rij van vroeger naar later.

Amerikaanse Revolutie, Franse Revolutie en Bataafse

Revolutie

2 Gebruik de kaart.

Met deze opdracht oriënteer je je op het gebied waar dit hoofdstuk over gaat.

- a Schat de afstand tussen Parijs en Moskou. Hoeveel kilometer is dat, denk je?

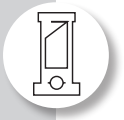
Meer dan 2500 km

- b Hoeveel dagen liep een leger van 600.000 man daarover, denk je?

Bijvoorbeeld: Met een gemiddelde afstand van

30 kilometer per dag is het meer dan tachtig

dagen lopen.

3 Gebruik je voorkennis.

Bij deze opdracht gebruik je je voorkennis.

a Bedenk welk begrip het belangrijkste in dit hoofdstuk is.

revolutie

b Geef een definitie van dit begrip.

Bijvoorbeeld: Omwenteling; een ingrijpende verandering, die zich langzaam of snel heeft voltrokken.

c Noem een grote verandering in de geschiedenis, waarover je in de eerste klas hebt geleerd.

Bijvoorbeeld: landbouwrevolutie

d Was dit vooral een economische, politieke of sociale verandering? Licht je antwoord toe.

Een economische: Het middel van bestaan veranderende van jagen en verzamelen naar landbouw.

4 Lees De vlucht van de koning.

a Welke oorzaken van de Franse Revolutie worden genoemd?

Burgers wilden een einde aan de voorrechten van de adel en geestelijkheid. Ze eisten inspraak in het bestuur. Het gewone volk leed honger.

b Waarom namen Parijzenaars de koninklijke familie mee van Versailles naar Parijs?

Ze wilden de koninklijke familie in hun midden onder controle houden.

c Wat was de reden voor Lodewijk om te vluchten?

De nieuwe grondwet zou de macht van de koning beperken. Hij wilde naar een koningsgezind garnizoen om zijn absolute macht te herstellen.

d Wat is het belangrijkste gevolg van de vlucht van de koning geweest?

Dat hij het vertrouwen van het volk voorgoed had verspeeld.

Ruimte voor aantekeningen

4.1 De pruikentijd

A De standenmaatschappij

1 Lees de tekst.

a Hoe wordt de 17e eeuw in Nederland ook wel genoemd?

Gouden Eeuw

b Hoe staat de 18e eeuw bekend?

als de pruikentijd

c Leg uit dat de naam voor de 18e eeuw niet past bij alle mensen van toen.

Alleen de rijke mensen konden een pruik betalen. In de 18e eeuw was niet iedereen rijk. Veel mensen leden armoede en de werkloosheid nam schrikbarend toe.

2 Gebruik de tekst.

V

Deze opdracht gaat over continuïteit en verandering. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 156, vaardigheid 8.

a Noem drie middelen van bestaan die voorkomen in een landbouwstedelijke samenleving.

landbouw, handel en nijverheid

b Welke andere sociale groep, behalve boeren, woonde op het platteland?

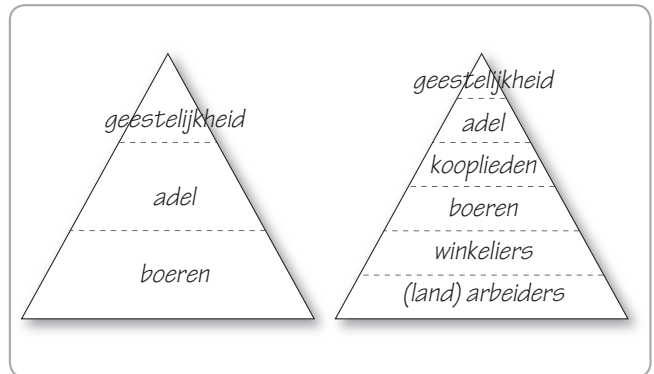
adel

c Teken in de linker piramide de standensamenleving uit de tijd van monniken en ridders. Vul op de juiste plaats de volgende begrippen in.

adel / boeren / geestelijkheid

d Teken in de rechterpiramide de standensamenleving uit de tijd van pruiken en revoluties. Vul op de juiste plaats de volgende begrippen in.

geestelijkheid / boeren en landarbeiders / fabrikanten en kooplieden / ambachtlieden / winkeliers en arbeiders / adel

e Noem een sociaaleconomische continuïteit tussen de tijd van monniken en ridders en de tijd van pruiken en revoluties.

Veel boeren leven nog steeds als pachters van grond en moeten herendiensten leveren aan de adellijke grootgrondbezitters.

f Noem een verschil op sociaaleconomisch gebied tussen beide tijdvakken.

De derde stand bestond eerst alleen uit boeren, maar later uit veel verschillende groepen.

g Noem een overeenkomst en een verschil tussen de adel en de rijke burgerij.

De rijke burgers konden rijk worden en leven als de adel. Toch had de adel privileges die de burgers niet hadden.

h Leg uit waarom vooral de armsten het meest werden getroffen door de indirecte belasting.

Die maakte ook het voedsel duur. De armen leden daardoor honger.

B De verlichting

3 Lees de tekst.

a Zijn de volgende stellingen juist of onjuist?

	J	O
De verlichting is, zoals de Gouden Eeuw, een periode uit de geschiedenis.	X	
In de verlichting gingen mensen meer vertrouwen op wat autoriteiten verkondigen.		X
De verlichting borduurde voort op de ideeën van de wetenschappelijke revolutie.	X	
Alle verlichte denkers waren atheïstisch.		X
In de verlichting dacht men dat alles met het verstand te verklaren was.	X	
De verlichtingsideeën beïnvloedden ook de politiek.	X	

b Bedenk een definitie van verlichting.

Bijvoorbeeld: Een periode in de 17e en 18e eeuw waarin mensen gingen nadenken over godsdienst, politiek en wetenschap.

c Leg uit waarom de ideeën van de verlichting gevaarlijk waren voor de adel en de geestelijkheid.

De verlichtingsideeën stelden de standenmaatschappij en daarmee de macht van de adel en de geestelijkheid ter discussie.

4 Gebruik de tekst.

a Vul de onderstaande tabel in. Gebruik daarbij de volgende woorden.
wetgevende macht / koning / rechters / rechtsprekende macht / wetten maken

Trias politica			
Wie?	parlement	koning	rechters
Deed wat?	wetten maken	wetten uitvoeren	recht spreken
Welke macht?	wetgevende macht	uitvoerende macht	rechtsprekende macht

b Is Nederland een rechtsstaat? Leg uit.

Ja, in Nederland zijn de rechten en plichten van burgers vastgelegd en moet iedereen zich aan de wet houden.

Afsluiten

5 Gebruik de hele paragraaf.

a Vul het onderstaande schema in. Begrippen die te maken hebben met sociaaleconomische geschiedenis zet je in de linkerkolom. Alle begrippen die te maken hebben met cultureel-mentale geschiedenis zet je in de middelste kolom. Zet alle begrippen die te maken hebben met politieke geschiedenis in de rechterkolom.

Sociaal-economisch	Cultureel-mentaal	Politiek
<i>standenmaatschappij stand</i>	<i>verlichting rationeel tolerante deïsme atheïsme</i>	<i>mensenrechten parlement rechtstaat rechten</i>

b Maak een goedlopende zin, waarin je twee begrippen uit één kolom combineert.

Bijvoorbeeld: Tijdens de verlichting pleitten mensen voor tolerantie; of: In een standenmaatschappij zijn groepen verdeeld in verschillende standen.

c Maak een goedlopende zin, waarin je twee begrippen uit verschillende kolommen combineert.

Bijvoorbeeld: In een standenmaatschappij hebben mensen verschillende rechten; of: In de verlichting ontstond het idee dat alle mensen dezelfde mensenrechten hebben.

d In het boek staat een zin die begrippen uit alle drie de kolommen combineert. Noteer deze.

Verlichte filosofen stelden tegenover de ongelijkheid van de standenmaatschappij en de onvrijheid van het absolutisme de rechtstaat.

6 Zoek verder.

Zoek op internet naar informatie over: Betje Wolff of Aagje Deken. Beantwoord op schrift de volgende vragen. Waar heeft zij geleefd en wanneer? Welke denkbeelden heeft zij gehad, en waarom vind jij haar kenmerkend voor de verlichting?

4.1 De pruikentijd

TAAK

Houd een voordracht voor een 'verlicht' genootschap

In de tijd van de verlichting werden het vergaren van kennis en het doen van onderzoek populaire hobby's. Burgers vormden genootschappen om te luisteren naar voordrachten van wetenschappers en filosofen, te discussiëren over de maatschappij, of te kijken naar proeven en nieuwe uitvindingen. In deze opdracht vormen jullie met een groep van vier personen een genootschap en geven jullie ieder een voordracht over een onderwerp uit deze paragraaf.

Hoe ga je te werk?

- Deze opdracht maak je in een groep met vier personen in ongeveer twee à drie lesuren met huiswerk
- Maak desgewenst gebruik van het stappenplan van *Samenwerken* in het informatieboek op bladzijde 153.
- Lees paragraaf 4.1.
- Verdeel de volgende onderwerpen voor jullie voordacht.
  - o Verlichte kritiek op de standenmaatschappij
  - o Verlichte ideeën over godsdienst
  - o Verlichte ideeën over politiek
  - o Verlichte ideeën over wetenschap
- Bereid een voordacht voor over een van de bovenstaande onderwerpen.

Wat is het resultaat?

- Aan het einde van de opdracht heb je een voordracht op papier over een van de bovenstaande onderwerpen, en heb je deze voorgedragen in jouw verlicht genootschap.

Wijze van presenteren?

Bespreek met je docent hoe je je werk presenteert.

Enkele mogelijkheden

- Houd met een groepje van vier de voordrachten voor elkaar.
- Lever de voordrachten in op papier en maak daar een boekje van.

Nabespreken en beoordeling

Afhankelijk van de presentatievorm kun je met medeleerlingen en met je docent de volgende vragen bespreken.

- Wordt duidelijk hoe de standenmaatschappij werkte in de tijd van pruiken en revoluties?
- Wordt duidelijk welke kritiek de verlichte denkers op de standenmaatschappij hadden?
- Wordt duidelijk welke verschillende ideeën de verlichte denkers hadden over godsdienst?
- Wordt duidelijk welke verschillende ideeën de verlichte denkers hadden over politiek?
- Wordt duidelijk welke verschillende ideeën de verlichte denkers hadden over wetenschap?

Ruimte voor aantekeningen

4.2 Revolutie in Amerika

Informatieboek bladzijden 86 tot en met 88

A Kolonies in opstand

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

a Noem twee redenen waarom de Amerikanen zich in de 18e eeuw steeds minder Brits voelden.

1. Veel immigranten kwamen uit andere landen zoals

Duitsland.

2. Ook waren veel inwoners in Amerika geboren.

b Waardoor namen de spanningen tussen Groot-Brittannië en haar kolonie toe na 1763?

Ook de kolonisten in Amerika moesten meebetalen om

de Britse schatkist te vullen. Die was leeg geraakt door oorlog.

c Leg in je eigen woorden uit wat de kolonisten bedoelden met: 'no taxation without representation'.

De Amerikanen wilden geen belasting (taxation) betalen zonder invloed in het parlement (representation).

2 Gebruik de tekst, de afbeeldingen en bron 1.

Deze opdracht gaat over oorzaken en gevolgen. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 156, vaardigheid 9.

a Maak een schema met daarin vijf belangrijke gebeurtenissen die leidden tot de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd.

1763 Britse belasting voor kolonisten als gevolg van oorlog met Frankrijk

1773 Tea Act

1773 'Boston Tea Party'

1774 Vorming van Continentaal Congres

1775 Eerste schermutseling bij Lexington

Amerikaanse Revolutie

b Noem de belangrijkste oorzaak van de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog.

Belasting zonder vertegenwoordiging in parlement.

c Noem de aanleiding van deze oorlog.

Boston Tea Party.

Bron 1 Uit een boek over de Amerikaanse Revolutie (1986)

Aanvankelijk leken de Amerikanen de oorlog te verliezen, maar in 1777 keerde het tij toen ze de Engelsen bij Saratoga een gevoelige nederlaag wisten toe te brengen. Toen Frankrijk en Spanje een jaar daarna openlijk partij kozen tegen Engeland bleken de opstandelingen te sterk voor de Britten, die veel hinder ondervonden van de onbekendheid met het gevechtsterrein. Daarnaast werkte de grote afstand tussen Amerika en het moederland in het nadeel van de Engelsen. Berichten waren te lang onderweg en het bevoorraden van de troepen was moeilijk.

Uit: Indigo 2h/v deel 2

d Noem twee oorzaken voor het verlies van de Britten die in de bron worden genoemd.

1. De hulp van Spanje en Frankrijk; de onbekendheid met het gevechtsterrein.

2. De lange afstand tussen Amerika en het moederland.

e Bedenk met behulp van afbeelding 11 waarom Spanje de Amerikanen steunde.

Spanje had kolonies in Amerika. Door de Amerikanen te steunen hoopten ze het gevaar van de machtige Engelsen te verminderen.

B De Verenigde Staten van Amerika

3 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

a Noem twee politieke idealen uit de verlichting.

vrijheid en gelijkheid

b In de Onafhankelijkheidsverklaring zijn deze verlichtingsidealen terug te vinden. Geef een voorbeeld.

'Wij beschouwen deze waarheden als vanzelfsprekend: dat alle mensen als gelijken geschapen zijn.'

c Bedenk welke personen op het schilderij (afbeelding 13) zijn afgebeeld. Noem twee.

George Washington en Thomas Jefferson

d Leg uit waarom de opstellers van de grondwet de *Founding Fathers* worden genoemd. Zoek eventueel in een woordenboek Engels het woord (to) *found* op.

To found betekent oprichten. De Founding Fathers zijn de oprichters van Amerika.

4 Gebruik de tekst en lees *Het verhaal van George Washington*.

Deze opdracht gaat over historische situaties. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 157, vaardigheid 13.

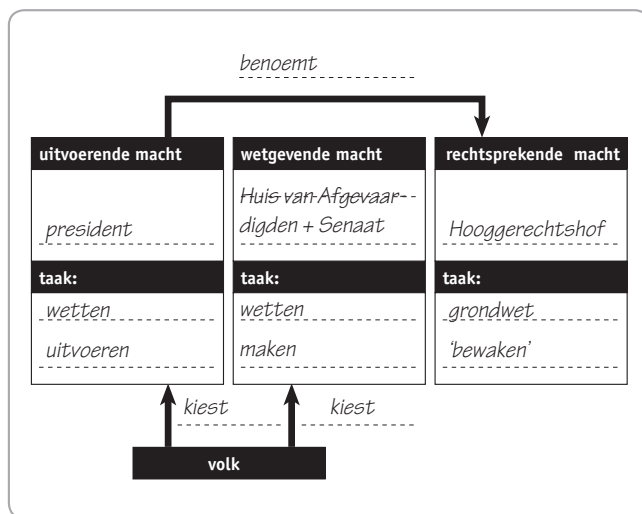
a Leg met voorbeelden uit dat de Verenigde Staten een federatie werden.

Amerika kreeg één grondwet en de centrale regering nam beslissingen over oorlog en vrede. De staten mochten veel zelf regelen. Zo kregen ze allemaal een eigen strafrecht.

b Is de Verenigde Staten nog steeds een federatie? Licht je antwoord toe met actuele voorbeelden.

Ja, de centrale regering van Amerika gaat nog steeds over oorlog en vrede, zoals over Irak. En in sommige staten wordt de doodstaf toegepast, in andere niet.

c Vul het schema in.

d Is de trias politica doorgevoerd in de Verenigde Staten? Leg je antwoord uit.

Ja, want machtsmisbruik wordt voorkomen door de staatsmachten te scheiden.

Afsluiten

5 Gebruik de hele tekst.

Maak steeds combinaties van twee begrippen en licht je keuze toe.

A Amerikaanse Revolutie	1 Grondrechten
B Dekolonisatie	2 Deelstaten
C Federatie	3 Democratische revolutie
D Grondwet	4 Onafhankelijkheid

De Amerikaanse Revolutie was een democratische revolutie. (A3)

In de grondwet staat wat de grondrechten van de mensen zijn. (D1)

Dekolonisatie is het onafhankelijk worden van kolonies. (B4)

Een federatie is een verbond van deelstaten met enige zelfstandigheid. (C2)

6 Zoek verder.

Zoek op internet naar informatie over de eerste Nederlandse grondwet. Wanneer is deze tot stand gekomen? Worden de staatsmachten daarin ook gescheiden? En wanneer is deze grondwet weer grondig gewijzigd?

4.3 Revolutie in Frankrijk

Informatieboek bladzijden 89 tot en met 91

A Een onhoudbare toestand

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen. V

Deze opdracht gaat over soorten oorzaken. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 156, vaardigheid 9.

- a Maak met kruisjes onderscheid tussen belangrijke en minder belangrijke oorzaken van de Franse Revolutie. Zet ook een kruisje bij de aanleiding.

	Oorzaak van meer belang	Oorzaak van minder belang	Aanleiding
De buitensporige uitgaven van Marie-Antoinette		X	
De oorlogen van Lodewijk XIV	X		
De voorrechten van de adel en geestelijkheid	X		
De hoge voedselprijzen	X		
De derde stand roept zichzelf uit tot Grondwetgevende Vergadering		X	
Lodewijk XVI stuurt het leger naar Parijs			X

- b Welke oorzaak past het beste bij welke afbeelding? Licht je keuze toe. Let op de nummering.

Afb.	Oorzaak
6	Buitensporige uitgaven van Marie-Antoinette zie je hier.
15	Voorrechten van adel en geestelijkheid. De derde stand 'draagt' de eerste twee standen.
16	In de afbeelding zie je de derde stand die de eed op de kaatsbaan afleggen.

- c De uitgaven voor de oorlogen van Lodewijk XVI waren veel hoger. Toch trokken de uitgaven van Marie-Antoinette de meeste aandacht. Leg uit waarom.

Zij was een buitenlandse en haar uitgaven waren in de ogen van het volk nutteloos. Die stonden symbool voor de hele nutteloze bovenlaag.

2 Gebruik de tekst en de afbeeldingen. V

Deze opdracht gaat over het rekening houden met gedrag van mensen dat bepaald wordt door plaats, tijd en achtergrond. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 157, vaardigheid 11.

- a Bedenk wat de belangrijkste oorzaak van de Franse Revolutie was. Verwerk in je antwoord de reactie van de boeren direct na de val van de Bastille.

De boeren vielen direct de adel en de geestelijkheid aan. De haat tegen de standenmaatschappij is dus de belangrijkste oorzaak.

- b Leg uit dat ook de eerste maatregelen van de Grondwetgevende Vergadering daarop wijzen.

Zij schafte de privileges van de adel en geestelijkheid af, dus ook de standenmaatschappij.

- c De revolutie van de boeren en die van de burgers in de Grondwetgevende Vergadering had dezelfde oorzaak. Toch wilden burgers en boeren verschillende dingen. Leg dat uit.

De boeren kwamen vooral in opstand tegen de rijkdom van de eerste twee standen. De burgerij wilde vooral politieke macht.

B Van koninkrijk tot republiek

3 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Leg uit waarom de revolutie in Frankrijk grote spanningen in Oostenrijk en Pruisen teweegbracht.

De koningen van deze landen waren bang dat de revolutie ook in hun land zou uitbreken.

b Vanaf wanneer was Frankrijk volgens jou een democratie? Omcirkel het antwoord en licht je keuze toe.

Vanaf 1789 / Vanaf 1792 / Helemaal niet omdat
er vanaf 1792 algemeen mannenkiesrecht kwam; of
helemaal niet omdat vrouwen geen stemrecht hadden.

4 Gebruik de tekst, lees *Het verhaal van Robespierre* en gebruik de bron.

In deze opdracht haal je informatie uit een bron. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 155, vaardigheid 3.

a Noem twee bedreigingen voor de Franse Revolutie rond 1793 volgens de radicale Jacobijnen.

1. Door landen waarmee Frankrijk in oorlog was
(buitenlands)

2. Door vijanden van de revolutie (binnenlands).

b Hoe probeerden de Jacobijnen de revolutie te redden?

Door de invoering van een schrikbewind, met terreur

Afsluiten

5 Gebruik de tekst.

a De Franse Revolutie kende zowel gematigde als radicale revolutionairen. Plaats de volgende dingen bij de juiste groeping.

constitutionele monarchie / algemeen mannenkiesrecht / terreur / afschaffen privileges adel / Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger / republiek / stemrecht voort rijke mensen / guillotine

Gematigden	Radicalen
<i>constitutionele monarchie</i>	<i>republiek</i>
<i>stemrecht voor rijke mensen</i>	<i>algemeen mannenkiesrecht</i>
<i>Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger</i>	<i>guillotine</i>
<i>afschaffen privileges adel</i>	<i>terreur</i>

b Hieronder is de Franse Revolutie verdeeld in vijf perioden (1). Noem bij elke periode een gebeurtenis aan het begin en een aan het eind (2). Noteer van elke periode ook een belangrijke politieke ontwikkeling of een kenmerk (3).

1 Periode	2 Begin / Eind	3 Politieke ontwikkeling
1789 -	Staten- Generaal komen bijeen	ontstaan revolutie
1789	Bestorming van de Bastille	
1789 -	Verklaring van de rechten van de mens	gematigde ontwikkeling tot constitutionele monarchie
1792	invoering algemeen mannenkiesrecht	
1793 -	Lodewijk sterft onder guillotine	periode van de terreur
1794	arrestatie Robespierre	
1794 -	nieuwe grondwet met beperkt kiesrecht	gematigde ontwikkeling tot democratie
1799		
vanaf 1799	Napoleon pleegt staatsgreep	einde democratische revolutie

6 Zoek verder.

a Noteer een hoofdvraag en twee deelvragen over de terreur of de guillotine.

Bijvoorbeeld: Hoofdvraag: Hoe werd de terreur door het
volk ervaren? Deelvragen:
Hoe werd de terreur uitgevoerd en hoelang heeft de
terreur geduurd?

b Geef antwoord op jouw hoofd- en deelvragen. Doe dit met behulp van internet.

4.4 Revolutie in Nederland

Informatieboek bladzijden 92 tot en met 94

A Het volk komt in opstand

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

Vul de puzzel in.

- a Verenigingen van gewapende burgers
- b Zij werden door Joan Derk van der Capellen 'heerzichtige lieden' genoemd.
- c Zij moesten het naast Oranje ontgelden in het pamflet *Aan het volk van Nederland*.
- a Een stad die tussen 1781 en 1787 helemaal werd overgenomen door de patriotten.
- b Voorvaderen van de Nederlanders uit de Romeinse tijd
- c Functie van Willem V
- d Gedrukt geschrift over een actueel onderwerp
- e Snelle omwenteling vaak op politiek gebied
- f Hij vluchtte in 1785 naar Nijmegen.
- g De koning van dit land kwam Willem te hulp in 1787.

a	v	r	ij	k	o	r	p	s	e	n	
				b	O	r	a	n	j	e	s
c	r	e	g	e	n	t	e	n			
				d	U	t	r	e	c	h	t
e	B	a	t	a	v	i	e	r	e	n	
f	s	t	a	d	h	o	u	d	e	r	
g	p	a	m	f	l	e	t	t	e	n	
h	r	e	v	o	l	u	t	i	e		
		i	W	i	l	l	e	m	V		
j	P	r	u	i	s	e	n				

Uit de puzzel komt van boven naar beneden een begrip tevoorschijn. Leg uit wat dat begrip met dit hoofdstuk te maken heeft.

De patriotten waren mensen die voorstanders waren

van de (democratische) revolutie in Nederland.

2 Gebruik de tekst.

- a Wat was de boodschap van de auteur van *Aan het volk van Nederland*?
Het volk moest zich bewapenen en zelf de regering kiezen om daarmee de macht van de stadhouder en de regenten te breken.

- b Bij welke stroming uit de 18e eeuw past de boodschap van *Aan het volk van Nederland* het beste? Leg je antwoord uit.

De boodschap past het beste bij de verlichting. Verlichte

denkers dachten na over de maatschappij en de manier

waarop er bestuurd moest worden.

- c Leg uit waarom een verlicht denker het niet eens is met de reactie van de Nederlandse bestuurders op het pamflet *Aan het volk van Nederland*.

Een verlicht denker is een voorstander van de vrijheid van

meningsuiting. In Nederland bestond dat blijkbaar niet.

- d Tegen welke staatsvorm kwamen Joan Derk van der Capellen en de patriotten in opstand?

Tegen de oligarchie

- e Waarom kwamen zij in opstand?

Omdat de Oranjes en de regenten die hem steunden

volgens de patriotten schuldig waren aan de achteruitgang van Nederland.

- f Leg uit waarom de Amerikaanse Revolutie gezien kan worden als een voorbeeld voor de patriotten.

De Amerikaanse burgers hadden hun koning afgezet en een

democratie gevestigd. Dat wilden de patriotten ook.

B De Bataafse Republiek

3 Lees de tekst.

In deze opdracht hou je ermee rekening dat gedrag en ideeën van mensen bepaald worden door hun plaats, tijd en achtergrond. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 157, vaardigheid 11.

- a In 57 v.C. kwamen de Bataven in opstand tegen de Romeinen. Bedenk waarom de patriotten in de 18e eeuw hun revolutie juist de Bataafse Revolutie noemden.

De patriotten vergeleken hun opstand tegen de Oranjes en regenten met de opstand van de Bataven tegen hun overheersers, de Romeinen.

- b Vind jij Nederland van 1796 tot 1801 democratisch? Houd in je antwoord rekening met de vaardigheid van deze opdracht en licht je antwoord toe.

Bijvoorbeeld: Naar moderne normen niet, omdat vrouwen niet gekozen konden worden, maar naar 18e-eeuwse normen wel.

- c Noem een politieke en een religieuze verandering die het gevolg waren van de Bataafse Revolutie.

Politiek: *werd Nederland een eenheidsstaat.*

Religieus: *werd een einde gemaakt aan de voorrechten van de gereformeerde kerk.*

4 Gebruik de tekst, bekijk afbeelding 22 en lees Het verhaal van Goejanverwellesluis.

- a Welke beledigingen, die volgens Wilhelmina van Pruisen hebben plaatsgevonden, zijn afgebeeld op afbeelding 22?

Links schuift een man aan, middenin zitten twee mannen te roken en rechts staat een man te drinken.

- b Bedenk of deze prent is gemaakt door een voorstander of een tegenstander van Wilhelmina. Leg je antwoord uit.

Bijvoorbeeld: Gemaakt door een voorstander. Er wordt op de prent duidelijk gemaakt dat Wilhelmina beledigd werd.

Afsluiten

5 Gebruik de hele tekst.

Verdeel de Nederlandse patriottenrevolutie in vijf perioden. Geef van elke periode een gebeurtenis aan het begin en een aan het eind. Noteer van elke periode de belangrijkste politieke ontwikkeling.

Periode	Begin / Eind	Politieke ontwikkeling
1781 - 1787	pamflet <i>Aan het volk</i> Pruisisch leger valt binnen	ontstaan van patriottenbeweging
1795 - 1798	Franse troepen vallen Nederland binnen eerste grondwet klaar	begin Bataafse Revolutie
1798 - 1801	eerste grondwet gereed einde van de democratie	Nederland wordt een democratie
1801 - 1806	einde van de democratie opheffing van de Bataafse Republiek	afschaffing van de democratie
1806 - 1810	Napoleons broer wordt koning Nederland wordt onderdeel van Frankrijk	Nederland wordt een koninkrijk

6 Zoek verder.

Zoek op internet naar informatie over Lodewijk-Napoleon. Maak een korte biografie over hem en onderzoek hoe hij over Nederland heeft geregeerd. Was hij een goede koning? Welke maatregelen heeft hij genomen? Leerde hij Nederlands spreken?

4.5 Europa onder Napoleon

Informatieboek bladzijden 95 tot en met 97

A De opkomst van Napoleon

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

a Zonder de Franse Revolutie had Napoleon waarschijnlijk niet zo'n carrière gemaakt. Geef daarvoor twee argumenten.

1. Hij kon als lid van de lage adel, door de afschaffing van de standenmaatschappij hogerop kon.
2. Door de revolutie waren oude adellijke officieren gevlucht waardoor er veel ruimte was voor nieuwe officieren.

b Noem twee oorzaken waardoor het Franse leger sterker was dan andere legers.

1. De Franse soldaten vochten fanatieker ook bereid waren om te sterven voor het vaderland.
2. Het Franse leger was groter omdat de dienstplicht was ingevoerd.

2 Gebruik de tekst.

a Welke onderdelen van Napoleons bewind passen beter bij de situatie vóór de Franse Revolutie en welke passen beter bij de ideeën van de verlichting en de Franse Revolutie? Vul de onderstaande tabel in. Kies uit:

keizer / dictator / Code Civil / gelijke plichten en kansen / onderdrukking en verzet / censuur / talent en prestaties belangrijker dan afkomst

Tijd vóór de revolutie	Tijd van de verlichting / na de revolutie
keizer / dictator	Code Civil
onderdrukking en verzet	gelijke plichten en kansen
censuur	talent en prestaties belangrijker dan afkomst

b Noem een overeenkomst en een verschil tussen een dictator en een absoluut vorst.

Overeenkomst: In beide gevallen heeft een persoon alle macht in handen.

Verskil: Een vorst ontleent zijn macht aan zijn voorouders, een dictator komt meestal aan de macht door een staatsgreep.

c Leg uit dat verkiezingen voor een volksvertegenwoordiging een vorm van indirecte democratie is en een referendum een vorm van directe democratie.

Bij verkiezingen kiest het volk vertegenwoordigers die namens het volk beslissingen nemen.

In een referendum beslist het volk zelf over een wet of maatregel.

d Leg uit dat in afbeelding 24 propaganda wordt gemaakt voor Napoleon.

Napoleon was dictator, maar wilde zich als democraat voordoen. Hij liet zich afbeelden als voorzitter van een vergadering van afgevaardigden. Terwijl hij in feite zelf besloot wat er moest gebeuren.

B De ondergang van Napoleon

3 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

Deze opdracht gaat over soorten oorzaken en gevolgen. Ook moet je ermee rekening houden dat hedendaagse verschijnselen worden beïnvloed door historische verschijnselen. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijden 156 en 157, vaardigheden 9 en 12.

a Hierna staat een aantal verklaringen voor de ondergang van het leger van Napoleon in Rusland. Kruis steeds aan om welk soort oorzaak het gaat.

	Oorzaak van meer belang	Indirecte oorzaak	Aanleiding	Oorzaak van minder belang
Afbeelding 27			X	
De kou van de winter		X		
Het gebrek aan voedsel	X			
De gevechten met het leger van de tsaar				X

b Napoleon besloot om Rusland binnen te vallen. Noem een gevolg op korte en een gevolg op lange termijn van deze beslissing.

Op korte termijn: Hij verloor een groot deel van zijn leger.

Op lange termijn: Hij verloor al zijn macht in Europa.

c Welke gebeurtenis uit 1941 is beïnvloed door de veldtocht van Napoleon in 1812? Licht je keuze toe.

De Duitse inval in de Sovjet-Unie. Stalin riep in 1941 zijn volk op het vaderland te verdedigen op dezelfde manier als in 1812.

4 Gebruik de tekst.

a Bedenk wat wordt bedoeld met de uitdrukking: *zijn Waterloo vinden*.

Definitief verslagen zijn of op moeten geven.

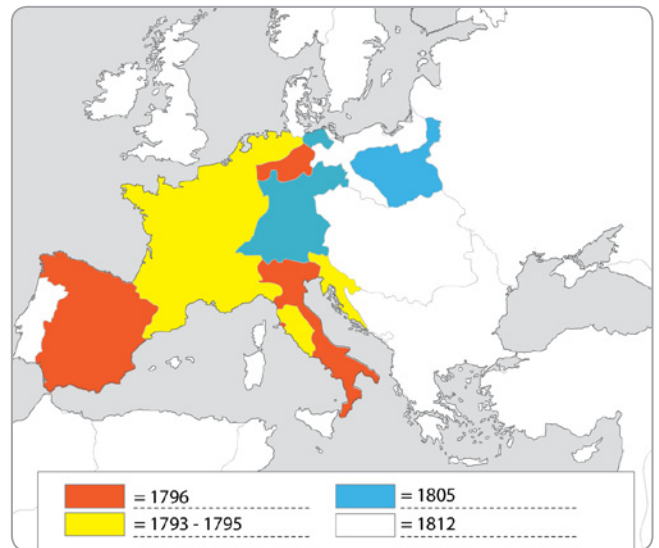
b Verbind steeds een plaatsnaam met een gebeurtenis.

Afsluiten

5 Gebruik de tekst.

a Kleur in de onderstaande kaart van Europa de verschillende veroveringen van Napoleon. Maak een legenda waarin je duidelijk maakt wanneer deze veroveringen hebben plaatsgevonden.

b Noem een negatief gevolg op korte termijn van de veroveringen van Napoleon.

Bijvoorbeeld: Er vallen veel slachtoffers door oorlogsgeweld.

a Noem een positief gevolg op lange termijn van de veroveringen van Napoleon.

De verlichtingsideeën raken over Europa verspreid.

b Geef een eindoordeel over de daden van Napoleon.

Bijvoorbeeld: Vooral positief. Naast veel slachtoffers heeft Napoleon toch de idealen van de verlichting zoals vrijheid en gelijkheid verspreid.

6 Zoek verder.

Zoek op internet naar informatie over propaganda die Napoleon heeft gemaakt. Zoek vier afbeeldingen die Napoleon heeft laten maken waarop hij zelf ook is afgebeeld. Leg per afbeelding steeds uit hoe daaruit propaganda blijkt.

4.6 De afschaffing van de slavernij

Informatieboek bladzijden 98 en 99

A Voor en tegen slavernij

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

a Noem drie manieren waarop slavernij werd goed gepraat.

1. *Slavernij mocht volgens de Bijbel.*
_____
2. *Zwarten waren van een 'minderwaardig ras'.*
_____
3. *Slaven waren al slaaf toen ze gekocht werden van Afrikaanse stamhoofden.*
_____
_____

b Noem drie zaken waar de tegenstanders van de slavernij zich op beriepen. Maak onderscheid tussen een religieus, moreel en economisch motief.

1. *religieus: de Bijbel (christelijke naastenliefde)*
_____
2. *moreel: verlichte idealen van gelijkheid van alle mensen*
_____
_____
3. *economisch: gedwongen arbeid is niet efficiënt.*
_____
_____

c Kies twee afbeeldingen uit deze paragraaf. Maak bij één afbeelding een eigen bijschrift met een standpunt van een voorstander van slavernij. Bij de andere afbeelding maak je een bijschrift met het standpunt van de abolitionisten.

Voorstanders: afbeelding 28 bijschrift:
Bijvoorbeeld: Slavenarbeid is nodig op plantages.
_____
_____

Abolitionisten: afbeelding 29 bijschrift:
Bijvoorbeeld: Zwarten zijn gelijk aan blanken!
_____
_____

2 Gebruik de tekst en de bron 3.

In deze opdracht hou je ermee rekening dat gedrag en ideeën van mensen bepaald worden door hun plaats, tijd en achtergrond. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 157, vaardigheid 11.

Bron 3 John Gabriel Stedman

In 1772, op achtentwintigjarige leeftijd, meldde John Gabriel Stedman zich aan als huursoldaat voor een expeditie tegen opstandige slaven in Suriname. Zijn ervaringen in Suriname schreef hij op in een dagboek. Op een dag zag hij een slavin die met beide handen aan een boom gebonden was: 'Een echt mooi somboe meisje van 18 jaar, naakt als de dag waarop ze geboren werd, in zo'n schokkend opengereten conditie door de zweepslagen van twee slavendrijvers, dat ze van haar nek tot haar enkels bedekt was met bloed.' Hoewel Stedman slavernij niet afkeurde, was hij voor een betere behandeling van slaven. Met de mooie slavin Joanna keeg hij een relatie. Hij trouwde met haar en probeerde haar vrij te kopen. Dat lukte, maar ze wilde niet met hem mee naar Nederland. In 1796 verscheen zijn dagboek onder de titel *Vertelling van een vijf jaar durende expeditie tegen de rebellerende negers van Suriname*.

Uit: *Indigo deel 2*

a Wat was het standpunt van John Gabriel Stedman over slavernij? Licht je antwoord toe.

Hij was geen tegenstander van de slavernij, maar voorstander van een betere behandeling van slaven.
_____
_____

b Het boek van Stedman werd belangrijk voor abolitionisten over de hele wereld. Leg uit waarom.

Het boek liet zien hoe slecht slaven behandeld werden. Bovendien ging het er vanuit dat slaven ook mensen zijn. Dit was voor de abolitionisten een belangrijk argument om tegen slavernij te zijn.
_____
_____

c Wat vind jij van het denken en doen van John Gabriel Stedman? Bespreek je antwoord met je buurman of buurvrouw.

Bijvoorbeeld: Het is raar dat hij geen tegenstander van de slavernij was, terwijl hij wel verliefd werd op een slavin.
_____
_____

B Afschaffing in stappen

3 Lees Het verhaal van Harriet Beecher Stowe.

In deze opdracht haal je informatie uit een bron. Zie voor meer uitleg het informatieboek, bladzijde 155, vaardigheid 3.

Bron 4 *Uncle Tom's cabin*

De menselijke koopwaar is duur op de markt; daarom moet zij dus wel gevoed, gekleed, verzorgd en behandeld worden, opdat zij sterk, dik en in goede staat op de markt kan verschijnen. Een slavenmagazijn te New Orleans lijkt uiterlijk op de meeste andere huizen; het ziet er zeer net uit. Maar iedere dag ziet gij rijen mannen en vrouwen uitgesteld in de straat onder een soort schutdak. Als monster van wat men binnen verkoopt.

Uit: Uncle Tom's cabin, Harriet Beecher Stowe (1852)

- a Welk argument kan een voorstander van slavernij uit deze bron halen? Onderstreep een stuk tekst en licht je keuze toe.

In de tekst staat dat de slaven goed gevoed, gekleed,

verzorgd en behandeld worden. Een voorstander zou

zeggen dat de behandeling van de slaven goed is. Mis-

schien zelfs wel beter dan een arbeider in loondienst.

- b Welk argument tegen de slavernij kan een abolitionist uit deze bron halen? Onderstreep een stuk tekst en licht je antwoord toe.

Het is onmenselijk om mannen en vrouwen als koopwaar

uit te stallen, als een proefmonster van wat er nog meer

te koop is.

4 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

Zet de volgende gebeurtenissen in de juiste volgorde van vroeger naar later.

- A Amerikaanse Burgeroorlog breekt uit
- B Einde slavernij in de VS
- C Verbod op de slavenhandel in Nederland
- D Oprichting van *de Society for the Abolition of the Slave Trade*
- E Verbod op slavenhandel in Groot-Brittannië

- F Roman *Uncle Tom's cabin* verschijnt.
- G Verbod op de slavernij in Groot-Brittannië
- H Verbod op de slavenhandel in de VS

D ▶ E ▶ H ▶ C ▶ G ▶ F ▶ A ▶ B

Afsluiten

5 Gebruik de hele tekst.

Vul de puzzel in.

- a Dit land schafte de slavernij pas in 1863 af.
- b Product dat veel op plantages in het zuiden werd verbouwd.
- c President van Amerika die slavernij afschafte.
- d Straf voor slaven
- a Voornaam van de auteur van *Uncle Tom's cabin*
- b Stamvader van de blanken in de Bijbel
- c Kolonie van Nederland
- d Aardewerkfabrikant die tegen de slavernij was.
- e Hierop werkten de meeste slaven.
- f Streven naar gelijke rechten
- g In dit land werd een burgeroorlog gevoerd over de afschaffing van de slavernij.
- h Stamvader van de zwarten volken
- i Zowel de voor- als de tegenstanders van slavernij beriepen zich hierop.

Welk begrip komt er uit de puzzel?

abolitionisme

a

N	e	d	e	r	l	a	n	d					
				b	t	a	b	a	k				
		c	L	i	n	c	o	l	n				
		d	S	t	o	k	s	l	a	g	e	n	
		e	H	a	r	r	i	e	t				
		f	J	a	f	e	t	h					
		g	S	u	r	i	n	a	m	e			
		h	W	e	d	g	w	o	o	d			
				i	P	l	a	n	t	a	g	e	
		j	e	m	a	n	c	i	p	a	t	i	e
						k	v	s					
						l	C	h	a	m			
						m	B	i	j	b	e	l	

6 Zoek verder.

Zoek op internet naar informatie over kinderslavernij. Zoek met behulp van de woorden *kinderarbeid* en *kindsoldaten*. Maak een pamflet voor de afschaffing van deze kinderslavernij waarin je gebruik maakt van kennis van het verleden.

4.1 De pruikentijd

1 Vul in.

De 18e eeuw staat bekend als de pruikentijd. In deze tijd werd de Nederlandse economie ingehaald door de groeiende Franse handel en nijverheid. Hoewel de derde stand niet meer te vergelijken was met vroeger, bleef Frankrijk een standensamenleving. De adel en de geestelijkheid waren bevoorrecht ten opzichte van de derde stand. Tijdens de verlichting ontstond het idee dat alle mensen gelijke rechten hadden. Daarnaast dacht men dat alles met de rede / het verstand verklaard kon worden. Ook over God werd met de rede nagedacht. Zo ontstonden het atheïsme en het deïsme. Verlichte denkers verwierpen het idee dat de koning zijn macht van God had gekregen. Verlichte filosofen stelden tegenover de ongelijkheid van de standenmaatschappij het idee van de rechtsstaat waarin iedereen zien aan de wet moest houden en de burgers gelijke rechten hadden.

4.2 Revolutie in Amerika

2 Vul in.

Tussen 1700 en 1775 groeide de bevolking van de Britse kolonies in Noord-Amerika enorm. De meeste bewoners waren in Amerika geboren. Daarnaast arriveerden er veel immigranten en werden slaven uit Afrika aangevoerd. Deze Amerikanen waren Britse onderdanen, maar voelden zich steeds minder Brits. Ze wilden geen belasting meer betalen voordat ze inspraak kregen in het bestuur van het land. In 1775 kwamen de kolonies in opstand tegen het

moederland. Hiermee begon de Amerikaanse Revolutie. Dit was de eerste democratische revolutie uit de geschiedenis. In 1776 verklaarden de kolonies zich onafhankelijk. De Verenigde Staten kregen de eerste geschreven grondwet en werden een federatie. In de Bill of Rights werden de grondrechten van de burgers vastgelegd. In 1783 erkende Groot-Brittannië de Amerikaanse onafhankelijkheid. De Amerikaanse Revolutie was het begin van de dekolonisatie van de kolonies van Europa.

3 Maak de juiste combinaties.

1 Bill of Rights	A democratische revolutie
2 onafhankelijkheid	B grondrechten
3 Amerikaanse Revolutie	C belasting
4 Tea Act	D federatie
5 Founding Fathers	E dekolonisatie
- 1B, 2E, 3A, 4C, 5D

4.3 Revolutie in Frankrijk

4 Vul in.

De belangrijkste oorzaken van de Franse Revolutie waren honger en armoede, de hoge belastingen, het gebrek aan politieke invloed van de burgerij en de privileges van de adel en geestelijkheid. Met de bestorming van de Bastille begon de Franse Revolutie. De grondwetgevende vergadering schafte de privileges van de adel en geestelijkheid af en ontwierp een grondwet, waarin de koning de wetten moest uitvoeren die de volksvertegenwoordiging had gemaakt. Frankrijk werd een constitutionele monarchie. In 1792 riepen radicale revolutionairen de republiek uit en werd de koning onthoofd. De periode die hierop volgde, wordt de

_____ *terreur* _____ genoemd. Deze eindigde met de dood van _____ *Robespierre* _____ in 1794.

5 *Zet in de juiste historische volgorde.*

- 1 Grondwet maakt van Frankrijk een constitutionele monarchie.
- 2 De Bastille wordt bestormd.
- 3 Robespierre kondigt de Terreur af.
- 4 Nieuw grondwet geeft minder invloed aan het volk.
- 5 Pruisische troepen vallen Frankrijk binnen.
- 6 De vlucht van de koning mislukt bij Varennes.
- 7 De Koning sterft onder de guillotine.
- 8 De Staten-Generaal wordt voor het eerst in 175 jaar bijeen geroepen.

8-2-6-1-5-7-3-4

4.4 Revolutie in Nederland

6 Vul in.

Aanhangers van de politiek idealen van de _____ *verlichting* _____ noemden zich in Nederland _____ *patriotten*

Zij gaven stadhouders _____ *Willem V* _____ en de _____ *regenten* _____ de schuld van de achteruitgang van het vaderland. Ze keerden zich tegen de _____ *oligarchie* _____

In 1795 trokken de Franse troepen Holland binnen. Daarmee begon _____ *de Bataafse Revolutie* _____

Nederland werd een _____ *eenheidsstaat* _____ en een _____ *democratie* _____

Ook andere veranderingen werden doorgevoerd. Zo moesten gezinshoofden een familienaam registreren bij de _____ *Burgerlijke Stand* _____ en werden lokale maten, gewichten en munteenheden vervangen door het _____ *decimale stelsel* _____

4.5 Europa onder Napoleon

7 Vul in.

Door de _____ *Franse Revolutie* _____ werden stand-
verschillen afgeschaft en veel oude officieren _____
_____ *verjaagd* _____ of _____ *vermoord* _____ Hierdoor kregen jonge

vechtjassen als _____ *Napoleon* _____ kans op een snelle
carrière. De Franse legers waren als gevolg van de
invoering van de _____ *dienstplicht* _____ veel groter dan
andere legers. Ook vocht het leger veel _____ *fanatieker* _____
omdat het voor het _____ *vaderland* _____ vochten. De
Fransen bezetten _____ *Nederland, België en delen van* _____
_____ *Duitsland* _____ In 1799 werd Napoleon
_____ *dictator* _____, en in 1804 kroonde hij zichzelf tot
_____ *keizer* _____ Vanaf 1805 versloeg Napoleon, _____
_____ *Oostenrijk en Pruisen* _____ In alle veroverde
gebieden voerde hij _____ *hervormingen* _____ door naar
Frans voorbeeld. De veldtocht in _____ *Rusland* _____
verliep dramatisch en was het begin van einde.
Napoleon vond zijn _____ *Waterloo* _____ in 1815, waar hij
voorgoed werd verslagen door een coalitie van legers.

4.6 De afschaffing van de slavernij

8 Vul in.

Voorstanders van de _____ *slavernij* _____ beriepen zich
op de _____ *Bijbel* _____ Ook vonden zij blanken
_____ *superieur* _____ aan zwarten. In de _____ *18e* _____ eeuw
ontstond een beweging van _____ *abolitionisten* _____ Zij
wilderen _____ *afschaffing* _____ van de _____ *slavernij* _____
en _____ *slavenhandel* _____ Ook de tegenstanders beriepen
zich op de _____ *Bijbel* _____ Bovendien paste slavernij
volgens hen niet bij de _____ *gelijkheidsgedachte* _____ van
de verlichting. In _____ *1807* _____ verbood Groot-Brittannië
de _____ *slavenhandel* _____, een jaar later gevolgd door de
VS. Slavernij werd door de Britten in _____ *1833* _____
verboden. In _____ *Amerika* _____ kwam het echter tot een
_____ *burgeroorlog* _____ De slavernij werd hier pas in
_____ *1865* _____ afgeschaft, _____ *twee* _____ jaar nadat Nederland
dit had gedaan.

Voor de computeropdrachten van dit hoofdstuk ga je naar www.leerling.noordhoff.nl of naar de elektronische leeromgeving van je school. Spreek met je docent af welke ICT-onderdelen je gaat doen en noteer dat hieronder in kolom 2. Geef per onderdeel aan wat het resultaat is in kolommen 3 en 4.

ICT-onderdelen	Ga ik doen	Resultaat (omcirkel het gekozen woord)	
O Minicursus Slavernij en abolitionisme	<i>ja / nee</i>	Ik vind dat ik de leerstof van deze minicursus <i>slecht / matig / voldoende / goed</i> beheers.	Omschrijf de kern van deze minicursus. _____ _____ _____
O Minicursus De verlichting en de democratische revoluties	<i>ja / nee</i>	Ik vind dat ik de leerstof van deze minicursus <i>slecht / matig / voldoende / goed</i> beheers.	Omschrijf de kern van deze minicursus. _____ _____ _____
O Webquest	<i>ja / nee</i>	Mijn product is _____ Daarover ben ik <i>niet / redelijk / erg</i> tevreden.	Geef een korte uitleg over je aanpak en je product. _____ _____ _____
O Oefentoets paragraaf 4.1	<i>ja / nee</i>	De eerste keer had ik als score van de toets:	Geef een korte uitleg. _____ _____
O Oefentoets paragraaf 4.2	<i>ja / nee</i>	De eerste keer had ik als score van de toets:	Geef een korte uitleg. _____ _____
O Oefentoets paragraaf 4.3	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets:	Geef een korte uitleg. _____ _____
O Oefentoets paragraaf 4.4	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets:	Geef een korte uitleg. _____ _____
O Oefentoets paragraaf 4.5	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets:	Geef een korte uitleg. _____ _____
O Oefentoets paragraaf 4.6	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets:	Geef een korte uitleg. _____ _____

TAAK

Onderzoek in eigen omgeving

In dit hoofdstuk heb je gelezen over ontwikkelingen in de tijd van pruiken en revoluties, zoals de verlichting, de Franse, Amerikaanse en de Bataafse Revolutie en de afschaffing van de slavernij. Maar er is nog veel meer uit die tijd te vinden, ook in jouw omgeving.

- Onderzoek de vraag: Wat is er in mijn eigen omgeving te vinden uit de tijd van pruiken en revoluties?
- Maak afspraken met je docent over:
  - de tijd die je eraan besteedt
  - de vorm waarin je het resultaat van je werk presenteert, bijvoorbeeld: werkstuk of mondelinge presentatie (spreekbeurt)
  - de eisen waaraan het resultaat moet voldoen
- Zoek naar informatie over je onderzoeksvraag in je school, thuis, op internet, in musea of buiten.
- Kies twee tot vier overblijfselen en zorg voor een afbeelding van elk.
- Schrijf een tekst over elk van de gekozen afbeeldingen.
- Verwerk je afbeeldingen en teksten in de afgesproken presentatievorm.
Maak desgewenst gebruik van het stappenplan van *Mondelinge presentatie* of *Verslag maken* in het informatieboek op bladzijde 154.

Informatie over een historisch persoon

Op de afbeeldingen van dit hoofdstuk zie je diverse personen uit de tijd van pruiken en revoluties, zoals Lodewijk XVI, John Locke, Voltaire, George Washington, Joan Derk van den Capelle, Napoleon en Mozart. Al deze personen hebben echt bestaan. Over deze historische personen is nog heel wat nadere informatie te vinden.

- Kies een persoon uit het hoofdstuk.
- Maak afspraken met je docent over:
  - de gekozen persoon
  - de tijd die je eraan besteedt
  - de vorm waarin je het resultaat van je werk presenteert, bijvoorbeeld: een echte of digitale informatiemap
  - de eisen waaraan het resultaat moet voldoen
- Zoek naar informatie over de gekozen persoon in boeken en op internet.
- Verzamel nieuwe informatie en noteer duidelijk in welk boek of op welke site je deze hebt gevonden.
- Maak desgewenst gebruik van het stappenplan van *Informatie verzamelen* in het informatieboek op bladzijde 154.

Meer kennis over de Franse tijd

Dit hoofdstuk gaat over de tijd van pruiken en revoluties. Veel historici hebben sporen en bronnen onderzocht om hun kennis over deze tijd te vergroten. Dankzij internet kun jij dat ook.

- Ga met behulp van een zoekmachine op internet op zoek naar nieuwe informatie over de Franse tijd. Denk bijvoorbeeld aan het decimale stelsel, de familienamen of de eerste Nederlandse grondwet
- Maak afspraken met je docent over:
  - het gekozen onderwerp
  - de tijd die je eraan besteedt
  - de vorm waarin je het resultaat van je werk presenteert, bijvoorbeeld: schriftelijk verslag of mondeling presentatie (spreekbeurt)
  - de eisen waaraan het resultaat moet voldoen
- Maak aantekeningen over dingen die je nog niet wist over de Franse tijd.
- Verwerk je aantekeningen in de afgesproken presentatievorm.
- Maak desgewenst gebruik van het stappenplan van *Mondelinge presentatie* of *Verslag maken* in het informatieboek op bladzijde 154.

Informatie op school

Jouw school heeft een bibliotheek (mediatheek, open leercentrum) waarin ook informatie te vinden is over de tijd van pruiken en revoluties.

- Ga op zoek naar boeken en andere media over de tijd van pruiken en revoluties en maak hiervan een lijst.
- Maak afspraken met je docent over:
  - de tijd die je eraan besteedt
  - de vorm waarin je het resultaat van je werk presenteert, bijvoorbeeld: schriftelijk verslag of mondeling presentatie (spreekbeurt)
  - de eisen waaraan het resultaat moet voldoen
- Raadpleeg de catalogus met trefwoorden, zoals: verlichting, revolutie, grondwet, mensenrechten of democratie.
- Maak desgewenst gebruik van het stappenplan van *Mondelinge presentatie* of *Verslag maken* in het informatieboek op bladzijde 154.

TAAK

Ruimte voor een afbeelding

Ruimte voor bijschrift
